

روی خط فلسفه تاریخ

● میرهادی حسینی

عضو هیأت علمی دانشگاه خوارزمی (تربیت معلم) تهران

<http://flh.tmu.ac.ir/hosseini>

مقدمه

موضوع فلسفه تاریخ، از قدیمی ترین مباحث در میان فلاسفه، مورخین و اندیشمندان بوده است. اما اصطلاح فلسفه تاریخ قدمت چندانی ندارد. این اصطلاح در قرن هجدهم میلادی و به عقیده برخی، توسط ولتر وضع شد. البته منظور ولتر از این اصطلاح، چیزی بیش از تاریخ انتقادی و علمی نبود. این نام توسط هگل و نویسندگان دیگر هم، در پایان قرن هجدهم به کار رفت؛ ولی آنها معنای کاملاً متفاوتی از این اصطلاح را مد نظر قرار دادند و آن را به معنای تاریخ کلی یا جهانی به کار بردند.

از نگاه دیگر، فلسفه تاریخ را بنابر کاربردهایی که دارد، می توان به دو بخش تقسیم کرد: فلسفه تحلیلی یا انتقادی و فلسفه جوهری یا نظری. از مهم ترین فیلسوفان تاریخ نظری می توان به فیوره، ویکو، کانت، کندرسه، هردر، فیخته، شلینگ، مارکس، انگلس، اشپنگلر و توین بی اشاره کرد. از مهم ترین فیلسوفان فلسفه تحلیلی یا انتقادی هم می توان از رانکه، آکنه، دیلتای، کروچه، کالینگوود، پوپر، کاردینو و این گالی، باترفیلد و والش نام برد.

اما، تازه در قرن حاضر بود که برخی اندیشمندان اسلامی مانند شهید مطهری، از دیدگاه اسلام و قرآن به فلسفه تاریخ پرداختند.

در این نوشتار، به آن دسته از پایگاه های اینترنتی اشاره می کنیم که اندیشه های متفاوتی در مبحث فلسفه تاریخ مطرح کرده اند. امید است که محققین کشورمان، با نقد و نظر در محتوای این پایگاه ها، به تبیین اندیشه اسلامی - ایرانی در باب فلسفه تاریخ کمک کنند.

فلسفه تاریخ از دیدگاه پایگاه های اسلامی

سایت های زیر مراجعه کنید:

<http://www.iptra.ir/vdcbbb0fhr.html>

<http://columbia.thefreedictionary.com/>

Ibn+Khaldon

<http://ahram.org/islamic/khaldon.htm>

<http://www.muslimphilosophy.com/ik/>

Muqaddimah/Bibliography.htm

<http://ka110.blogfa.com/cat-16.aspx>

http://en.wikipedia.org/wiki/Ibn_Khaldon

فلسفه تاریخ در پایگاه الاسلام

<http://www.al-islam.org/univers/28.htm>

شهید مطهری

سایت اینترنتی قدیر و مطهری، به آدرس های زیر کتاب فلسفه تاریخ شهید مطهری را در دسترس خوانندگان قرار داده اند:

<http://www.ghadeer.org/author/motahary/62/pages/fehrest.html>

<http://www.motahari.org/asaar/books.htm>

ابن خلدون و فلسفه تاریخ

بسیاری از صاحب نظران، ابن خلدون را پدر جامعه شناسی و مبتکر فلسفه تاریخ می دانند. ابن خلدون در مقدمه کتاب «مقدمه فی

فلسفه تاریخ در غرب

فلسفه تاریخ هگل

برای آشنایی با اندیشه‌های هگل در مبحث فلسفه تاریخ به سایت‌های زیر مراجعه کنید:

<http://www.hegel.net/en/e0.htm>

http://www.hegel.net/en/philosophy_of_history.htm

و یا آدرس زیر، که مربوط به انجمن امریکایی هگل است، و می‌توان با متن کامل فلسفه تاریخ هگل آشنا شد.

<http://www.hegel.org>

و سایت‌های زیر:

<http://www.gwfhegel.org>

<http://www.marxists.org/reference/archive/hegel/hisindex.htm>

<http://www.geocities.com/kalblando/enc/h/hegel.htm>

<http://plato.stanford.edu/entries/hegel>

http://www.age-of-the-sage.org/philosophy/history/hegel_philosophy_history.html

<http://www.iep.utm.edu/h/hegelsoc.htm>

فلسفه تاریخ ویکو

در این باره می‌توان به سایت‌های زیر مراجعه کرد:

<http://www3.niu.edu/acad/english/vico/vico.htm>

<http://plato.stanford.edu/entries/vico>

<http://www.vicoinstitute.org>

سنت اوگوستین

اورلیوس اوگوستین (Augustinus) از فلاسفه قرون وسطی است. وی، ابتداء، مانوی و یا ثنویت‌گرا بود؛ سپس، به مکتب شکاکيون گروید و بعدها، به مذهب نوافلاطونی گرایش پیدا کرد، و نهایتاً به دین مسیحیت پیوست. یکی از آثار مهم وی با عنوان «در باب شهر خدا» به موضوع فلسفه تاریخ و سیاست، مربوط می‌شود. او از پایه‌گذاران فلسفه سیاست در غرب محسوب می‌شود. از طریق آدرس اینترنتی دایرةالمعارف کاتولیک می‌توان با آثار او آشنا شد:

<http://www.newadvent.org/cathen/02089a.htm>

و نیز آدرس‌های:

<http://werner.eifelkommune.de/augustinus.html>

<http://ccat.sas.upenn.edu/jod/augustine.html>

کروچه

بندتو کروچه (۱۹۵۲ - ۱۸۶۶)، شاید بزرگ‌ترین فیلسوف - یا لاقبل بزرگ‌ترین فیلسوف ایده‌آلیست - ایتالیایی دو قرن اخیر بوده است. کروچه ایده‌آلیستی هگلی بود. اصل در فلسفه کروچه بر فرق اساسی بین معرفت تاریخی و معرفت علمی است. عزت‌الله فولادوند با ترجمه مباحثی در فلسفه تاریخ از «کروچه»، در مجله فرهنگی و هنری بخارا، از طریق آدرس اینترنتی زیر، به بیان اندیشه‌های این فیلسوف می‌پردازد:

<http://www.bukharamagazine.com/28/articles/1.htm>

<http://comp.uark.edu/~rlee/semiau96/kantlink.html>
<http://www.utm.edu/research/iep/k/kantmeta.htm>
<http://wwwuser.gwdg.de/~sophia/schroth/bkant.pdf>
<http://www.philosophypages.com/ph/kant.htm>

ماتریالیسم تاریخی مارکس

http://www.age-of-the-sage.org/philosophy/history/marx_historical_materialism.html

فلسفه تاریخ در مارکسیست

<http://www.geocities.com/cordobakaf/history.html>

اندیشه‌های فلسفه تاریخی از نظر کالینگوود

http://www.age-of-the-sage.org/philosophy/history/r_g_collingwood_history.html

مطالعه تاریخ از نظر توین بی

http://www.age-of-the-sage.org/philosophy/history/toynbee_study_history.html

پایگاه‌هایی برای آشنایی با فلسفه تاریخ هایدگر

<http://www.philosophypages.com/ph/heid.htm>
<http://www.iep.utm.edu/h/heidegge.htm>
<http://mythosandlogos.com/heidegger.html>
<http://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/heidegg2.htm>
<http://www.morec.com/hegelgre.htm>
<http://www.bartleby.com/65/he/Heidegge.html>

پایگاه‌های تخصصی اطلاع‌رسانی

برای آشنایی با موضوع فلسفه، فلسفه تاریخ و فیلسوفان مطرح، می‌توان به سایت‌های ویژه‌ای مراجعه کرد که در این زمینه طراحی شده‌اند. برخی از آنان به صورت دایرةالمعارف هستند، برخی دیگر بانک اطلاعاتی، و گروهی نیز توسط متخصصین فلسفه راه‌اندازی شده‌اند. در این نوشتار، به تعدادی از آنها اشاره می‌کنیم:

دایرةالمعارف فلسفی

پایگاه اینترنتی دایرةالمعارف فلسفه، وابسته به دانشگاه تنسی در مارتین، از طریق آدرس اینترنتی زیر، اطلاعات جامعی در مورد فلاسفه تاریخ ارائه می‌دهد:

<http://www.iep.utm.edu>

دایرةالمعارف فلسفه Routledge، که آدرس آن چنین است:

<http://www.rep.routledge.com>

دایرةالمعارف استانفورد:

<http://setis.library.usyd.edu.au/stanford/contents.htm>

دایرةالمعارف فلسفه استانفورد

به اطلاعات این دایرةالمعارف، که بخشی از وبسایت اینترنتی دانشگاه استانفورد است، با آدرس زیر می‌توان دست یافت:

<http://plato.stanford.edu/entries/history>

دایرةالمعارف فلسفه علم

دایرةالمعارف فلسفه علم، توسط محققین دانشگاه نگزاس در آستین تهیه شده است و از طریق آدرس زیر می‌توان با کلیات فلسفه تاریخ در آن آشنا شد:

<http://uts.cc.utexas.edu/~philsci/Encycmeta.htm>

فلسفه تاریخ در دایرةالمعارف اینترنتی ویکی پدیا

http://en.wikipedia.org/wiki/Philosophy_of_history

دانشگاه Cape Breton:

بخش فلسفه تاریخ دانشگاه Cape Breton در کانادا، از طریق آدرس اینترنتی زیر، اطلاعاتی را در خصوص کتاب‌شناسی فلسفه تاریخ ارائه می‌دهد:

<http://faculty.uccb.ns.ca/areynold/paul/alphabib.htm>

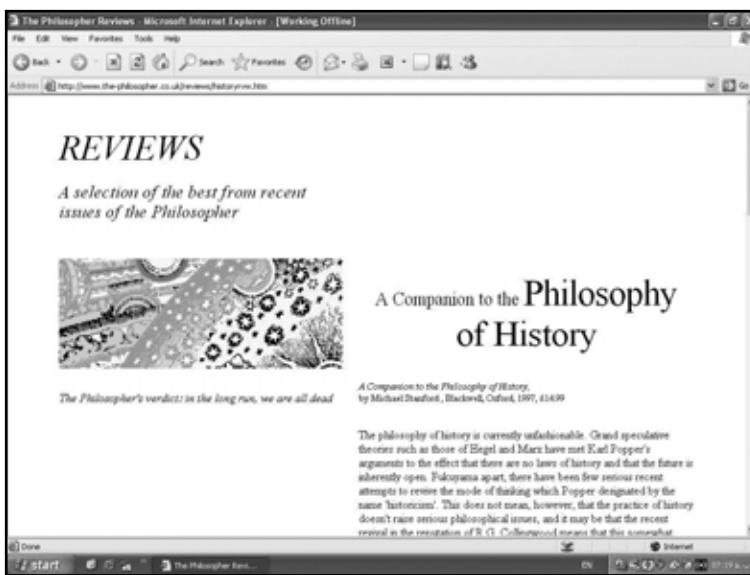
فلسفه تاریخ در پایگاه About

پایگاه اطلاع‌رسانی About سوالاتی را در خصوص فلسفه تاریخ و دوره‌های تاریخی مطرح می‌کند و با کمک محققین خود پاسخ می‌دهد. برای مطالعه این مطالب، به آدرس زیر وارد شوید:

<http://atheism.about.com/od/philosophybranches/p/History.htm>

راهنمای موضوعی فلسفه تاریخ:

از طریق آدرس زیر می‌توان به راهنمای موضوعی فلسفه تاریخ، در کتابخانه دانشگاه ایالتی جرجیا در امریکا دسترسی پیدا کرد.

ابتدا وارد بخش جست‌وجو در این کتابخانه شوید:

<http://www.library.gsu.edu/research>

سپس با وارد کردن عنوان «فلسفه تاریخ» (Philosophy of History) به راهنمای موضوعی مورد نظر خود دسترسی پیدا خواهید کرد. در این بخش، کاربران با کتاب‌ها، بانک‌های اطلاعاتی، مجلات و منابع اینترنتی مربوط به فلسفه تاریخ آشنا می‌شوند.

راهنمای محققان فلسفه در اینترنت

این سایت که توسط گروه فلسفه کالج Earlham راه‌اندازی شده است، محققان را با مباحث مختلف فلسفه (از جمله فلسفه تاریخ)، مجلات و متون مرتبط آشنا می‌سازد. آدرس اینترنتی این سایت چنین است:

<http://www.earlham.edu/~peters/philinks.htm>

تاریخ در وب

سایت اینترنتی «تاریخ در وب» (history-ontheweb) از طریق آدرس زیر، اطلاعاتی را خصوصاً فلاسفه تاریخ، از جمله آگوستین، کانت، هردر، هگل، کارل مارکس، اشنپنگلر و توین‌بی ارائه می‌دهد:

http://www.history-ontheweb.co.uk/histtheory/histtheory_4.htm

منابع مطالعاتی فلسفه تاریخ در کتابخانه گالیله

پایگاه اینترنتی کتابخانه گالیله، از طریق آدرس زیر مطالبی را از پائول نوال (Paul Newall) در فلسفه تاریخ ارائه می‌دهد:

<http://www.galilean-library.org/int18.html>

از مهم‌ترین مطالب ارائه شده و سؤالات مطرح شده در این

سایت است:

تاریخ چیست؟

فلسفه تاریخ چیست؟

حقیقت در تاریخ

روش تاریخی (Historical Method)

آرشیو تاریخ جهان

آرشیو تاریخ جهان وابسته به انتشارات Hart ford، شامل بانک اطلاعاتی تاریخ است. بخشی از این پایگاه، که در زمینه فلسفه تاریخ و تاریخ‌نگاری است، از طریق آدرس زیر قابل دسترسی است:

<http://www.hartford-hwp.com/archives/10/index-c.html>

آرشیو فلسفه تاریخ

پایگاه اینترنتی «آرشیو فلسفه تاریخ» توسط پروفیسور نیکولای. س. روزوف (Nikolai S. Rozov) از محققین دانشگاه ایالتی Novosibirsk، در روسیه طراحی شده است و از طریق آدرس اینترنتی زیر در اختیار کاربران قرار دارد:

<http://www.nsu.ru/filf/pha>

منابع مطالعاتی دانشگاه فوردهام

دانشگاه فوردهام، در آمریکا، پایگاهی را برای راهنمایی محققین تاریخ راه‌اندازی کرده است. آدرس آن چنین است:

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/modsbook01.html>

در بخش «فلسفه تاریخ قرن ۱۹» این پایگاه، می‌توان به مطالب زیر دسترسی یافت:

- مواد اصلی فلسفه تاریخ انسان، Johann Gottfried، ۱۷۸۴،
von Herder
- مقدمه ای به مباحث مطرح شده در زمینه فلسفه تاریخ از
هگل، ۱۸۴۰
- دیالکتیک تاریخ، ۱۸۲۰ - ۱۸۱۲، هگل
- سوسیالیسم علمی، ۱۸۷۵ - ۱۸۴۴، کارل مارکس
- ادبیات دانش و ادبیات قدرت: از مجموعه اشعار Thomas
DeQuincey یک شاعر پاپ، ۱۸۴۸.

استادان فلسفه تاریخ و گروه‌های آموزشی

برای یافتن محققین فعلی رشته فلسفه تاریخ، نیاز به جست‌وجو در میان گروه‌های آموزشی دانشگاه‌های جهان است. گرچه این پژوهشگران به گونه‌ای پراکنده در جهان به کار مشغول هستند، و دسترسی به آنان مشکل است، اما برخی از آنان از طریق وبسایت‌های خود، بیشتر در معرض شناخت قرار گرفته‌اند. در این بخش با برخی از این پژوهشگران آشنا می‌شویم:

گروه فلسفه دانشگاه جورج تاون

در این گروه آموزشی، پروفیسور ویلیام بلاتنر (William Blattner) در زمینه اندیشه‌های فلسفه تاریخ هایدگر به تحقیق و تألیف مشغول است. برای آشنایی با او به سایت زیر وارد شوید:

<http://www9.georgetown.edu/faculty/blattnew/index.htm>

وب سایت پژوهشی دانیل لیتل

دانیل لیتل (Daniel Little) از محققان فلسفه تاریخ در دانشگاه میشیگان در بون (University of Michigan - Dearborn) است که از طریق وبسایت زیر، می‌توان با تحقیقات او در زمینه فلسفه تاریخ آشنا شد:

[/http://www-personal.umd.umich.edu/~delittle](http://www-personal.umd.umich.edu/~delittle)

دانشگاه Cape Breton در کانادا

وبسایت زیر در این دانشگاه، به ارائه فهرست کتاب‌شناسی از فلسفه تاریخ پرداخته است:

<http://faculty.uccb.ns.ca/areynold/paul/alphabib.htm>

دانشگاه ایالتی Humboldt در آمریکا

در این دانشگاه، میشل . ف. گودمن (Michael F. Goodman) استاد فلسفه، در زمینه فلسفه تاریخ به تحقیق مشغول است. آدرس وبسایت او چنین است:

<http://www.humboldt.edu/~mfg1>

دانشگاه سوچو در چین

در گروه فلسفه دانشگاه سوچو در چین، دکتر Po - Wen Kuo، در زمینه فلسفه تاریخ و فلسفه اجتماعی به تدریس مشغول است. آدرس اینترنتی این گروه چنین است:
<http://www.scu.edu.tw/philos/indexe.htm>

مؤسسه تحقیقات فلسفی

گروه فلسفه تاریخ، وابسته به مؤسسه تحقیقات فلسفه در بلغارستان، از طریق آدرس اینترنتی زیر، به معرفی محققین رشته فلسفه تاریخ در این مؤسسه می‌پردازد:
<http://www.philosophybulgaria.org/en/index.php>

دانشگاه خارکیف

گروه فلسفه دانشگاه ملی خارکیف (خارکیو) در اوکراین، از طریق آدرس اینترنتی زیر، به معرفی استادان این گروه که در زمینه فلسفه تاریخ به تحقیق مشغول هستند، می‌پردازد:
<http://www.univer.kharkov.ua/dep/philosophy.php>

دانشگاه شیکاگو

دکتر روبرت ریچاردز (Robert Richards) استاد گروه فلسفه دانشگاه شیکاگو در آمریکا، در زمینه فلسفه تاریخ به تحقیق و تدریس مشغول است. برای ورود به سایت این گروه به آدرس زیر متصل شوید:

<http://philosophy.uchicago.edu>

دانشگاه نوتردام

مرکز ژاکو مارتین (Jacques Maritain) وابسته به دانشگاه نوتردام، مجموعه‌ای از مطالب خود را در زمینه فلسفه تاریخ، در سایت زیر ارائه کرده است:

<http://www2.nd.edu/Departments/Maritain/etext/philhist.htm>

دانشگاه Masaryk

در گروه فلسفه دانشگاه Masaryk در کشور چک، تحقیقاتی در فلسفه تاریخ انجام شده است. دکتر Ivana Holzbachová در این دانشگاه، به تحقیق و تدریس در این زمینه مشغول است. برای آشنایی با این گروه آموزشی به سایت زیر وارد شوید:

<http://www.phil.muni.cz/fil/english.htm>

دانشگاه چین

گروه فلسفه دانشگاه چین در هنگ کنگ، از طریق آدرس اینترنتی زیر، قابل دسترس است:

<http://phil.arts.cuhk.edu.hk/index.php>

دو نفر از استادان این گروه، به نام‌های Tze - wan KWAN و Kwon - keung LAU، در زمینه فلسفه تاریخ، بویژه فلسفه تاریخ کانت به تحقیق و تدریس مشغول هستند.

دانشگاه لیدز

آدرس اینترنتی گروه فلسفه دانشگاه لیدز چنین است:

<http://www.philosophy.leeds.ac.uk/index.htm>

در این گروه، دکتر Alix Cohen در حوزه فلسفه تاریخ کانت و دکتر Gregory Radick به تدریس و تحقیق مشغولند.

دانشگاه کمبریج

برای آشنایی با گروه تاریخ و فلسفه علم در دانشگاه کمبریج، به آدرس زیر وارد شوید:

<http://www.hps.cam.ac.uk/Fpage.html>

دکتر Axel Gelfert در این گروه، در زمینه فلسفه تاریخ، تاریخ فلسفه و فلسفه علم به تحقیق مشغول است.

دانشگاه برکلی

گروه فلسفه دانشگاه برکلی در آمریکا، از طریق آدرس زیر، به معرفی استادان این گروه می‌پردازد:

<http://philosophy.berkeley.edu>

دانشگاه ایالتی Grand Valley

در گروه فلسفه این دانشگاه (در آمریکا)، مباحثی مانند فلسفه تاریخ افلاطون، آگوستین، ویکو، هگل و مارکس و همچنین در اندیشه‌های فیلسوفان تاریخ معاصر تدریس می‌شود. برای آشنایی با این گروه آموزشی، به سایت زیر مراجعه کنید:

<http://www.gvsu.edu/philosophy>

دکتر Mark Moes در این گروه در زمینه فلسفه تاریخ و فلسفه مذهب به تحقیق مشغول است.

نشریات

تعدادی از مجلات معتبر در حوزه فلسفه تاریخ، مقالاتی را در این زمینه ارائه می‌دهند که به برخی از آنان اشاره می‌کنیم.

نشریه تاریخ و تئوری

این مجله حاوی مقالات و نقد و بررسی کتب در حوزه فلسفه تاریخ انتقادی، تاریخ نگاری و متدولوژی تاریخی است. این مجله وابسته به سایت تاریخ و تئوری در دانشگاه Wesleyan است و با همکاری انتشارات Blackwell در امریکا منتشر می‌شود. شاید بتوان این مجله را مهم‌ترین و معتبرترین مجله علمی - پژوهشی در زمینه فلسفه تاریخ در جهان دانست. برای آشنایی با مقالات این مجله به سایت زیر وارد شوید:

<http://www.historyandtheory.org/journal.html>

کنفرانس فلسفه تاریخ

مؤسسه پژوهش‌های تاریخی انگلیس، از طریق وبسایت خود، اطلاعاتی را در خصوص سمینارها و کنفرانس‌های تاریخی ارائه می‌دهد. کنفرانس «بازگشت فرهنگی در تاریخ»، در تاریخ ۱۷ ماه می ۲۰۰۷، با سخنرانی‌هایی در حوزه فلسفه تاریخ، از طرف محققان این مؤسسه (وابسته به دانشگاه لندن) برگزار شد. برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص این سمینارها، به آدرس زیر وارد شوید:

<http://www.history.ac.uk/conferences/philosoph.php>

همچنین در این پایگاه و از طریق آدرس زیر، می‌توان به فهرست سمینارهای ارائه شده در حوزه تحقیقات تاریخی، متصل شد:

<http://www.history.ac.uk/ihrseminars/index.php>

در این فهرست، نام سمینارهای مربوط به فلسفه تاریخ هم موجود است.